

Zlámalová, Jana

[Václavík, David. Sociologie nových náboženských hnutí]

Sacra. 2007, vol. 5, iss. 2, pp. 195-198

ISSN 1214-5351 (print); ISSN 2336-4483 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/118454>

Access Date: 23. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

v České republice a o zdejší studium religionistiky. Došlo také na četná srovnání, což nás nejen zaujalo, ale i velmi obohatilo.

Na závěr mohu říci, že tato konference byla vydařená, večerní diskuze velmi přínosné, a tak jediné, co můžeme vytknout organizátorům, je zpoždění a změny v programu, způsobené tím, že byli příliš vlídní a nedokázali přimět jednotlivé příspěvatele, aby se drželi časového plánu. Přesto doufám, že se brzy uskuteční další podobné setkání, jak nám organizátoři Ádám Váradí a Csongor Sárközy přislíbili.

David Václavík, *Sociologie nových náboženských hnutí*, Praha: Malvern 2007, 152 s., ISBN 978-80-86702-22-3

Jana Zlámalová, FF MU, Ústav religionistiky

Otázky související s novými náboženskými hnutími se v české společnosti v průběhu posledních osmnácti let poměrně dobře zabydlely. Není tedy divu, že i na knihkupeckých pultech se můžeme často setkat s publikacemi, které se tomuto tématu věnují, a to jak z pera českých, tak i zahraničních autorů. Tyto knihy lze však z velké míry označit pouze za přehledy a za všeobecná představení nových náboženských skupin. Navíc lze stejně často zpochybnit prospěšnost těchto děl, neboť jsou psána především ze subjektivního a tendenčně laděného pohledu na nová náboženství, která jsou v nich mnohdy nazývána sektami či kulty (např. Barret 1998; Bley 1998; Štampach 1994). Podle mého názoru vyšly v českém prostředí zatím pouze dvě knihy (jejichž autorem je Dušan Lužný), které v nezasvěceném čtenáři nezbudí dojem, že by se zmíněných náboženských skupin měl obávat, ale namísto toho si může být jist, že byl skutečně nestranně obeznámen s některými směry nové religiozity. (Lužný 1997, 2004).

Knížní nabídka je tedy poměrně široká a můžeme říci, že doba, kdy by se čtenář kvůli nedostupnosti informací nemohl dozvědět, co je například Scientologie, kdo jsou raeliáni anebo proč někdo zpívá Haré Kršna/Haré Kršna, již pominula. Samozřejmě je však nutné brát v úvahu fakt, že některá nabízená vysvětlení jsou psána odpůrci a jiná zase příznivci těchto skupin a že nestrannost bychom hledali asi tak stejně snadno jako jehlu v kupce sena. V posledních letech se ale někteří původně laičtí zájemci o tuto problematiku transformovali do studentů a badatelů, kteří novou religiozitou studují odborně, a ti právem považují českou produkci knih věnovaných jejich oblasti studia za bídnou. Dosud tu totiž chybí díla pojednávající o nových náboženských hnutích z metodologické a teoretické roviny. Přední problém stále spočívá v tom, že tu dosud není dostatek čistě religionistických (a tedy vědeckých) knih.

Až konečně nyní, v první polovině roku 2007, vydala Masarykova univerzita společně s nakladatelstvím Malvern v religionistické Edici *Proměny náboženství*

knihu, jež si bezesporu zaslouží pozornost každého čtenáře, který vyhledává publikace věnované nové religiozitě z důvodu svého odborného zájmu. Osobně se domnívám, že s touto knihou by se měl seznámit každý, kdo by se chtěl k otázce nových náboženských hnutí vyjadřovat na jakékoliv úrovni.

Autorem této ve svém oboru jedinečné publikace je David Václavík, nynější vedoucí Ústavu religionistiky FF MU, který se mimo jiné věnuje právě metodologii studia nových náboženských hnutí a na toto téma publikoval již několik studií, například v časopise *Religio: Revue pro religionistiku* (Václavík 2003, 2005).

Jen ve stručnosti si povězte, o čem všem se v *Sociologii nových náboženských hnutí* můžeme dočíst. Už jenom letmé nahlédnutí do obsahu knihy, kde nalezneme názvy kapitol jako třeba „Klasické typologické použití pojmů sekta a církev“ nebo „Genealogické klasifikace“, nám prozradí, že ústředním tématem bude především klasifikace a typologie nových náboženských hnutí. Tuto domněnku hned v úvodu potvrzuje i sám autor v přesvědčení, že: „[p]rávě rozbor těchto „nástrojů“ [tedy pojmový aparát pro uchopení fenoménu nových náboženských hnutí] může [...] odhalit mnohé stereotypy, neproblematizované předpoklady či možná úskalí a nezřetelné hranice.“ (s. 9). Autor publikace tak upozorňuje na jednu velmi závažnou věc, a to že je zapotřebí (dovolím si dodat: jako sůl) kriticky reflektovat pojmosloví a klasifikování nových náboženských hnutí, neboť tím lze upozornit na mnohé nepřesnosti, které při výzkumu nové religiozity vznikly a dále komplikují její studium.

A právě tomuto úkolu David Václavík zasvětil téměř 140 stran své *Sociologie nových náboženských hnutí*. Díky tomu jsme prostřednictvím jednotlivých kapitol postupně a především podrobně seznámeni nejdříve s klasickými typologiemi pojmů „církev“, „sekta“ a „kult“. Následně jsou nám představeny i mladší typologie nových náboženských hnutí, které reflektují předešlé koncepty, a na závěr Václavík uvádí některé další možnosti klasifikace těchto náboženských skupin.

Ačkoliv by se snad na první pohled mohlo zdát, že toto vše jsou pouze do přehledně zestručněného balíčku uspořádané teorie dnes již klasických badatelů a čtenáři jsou předloženy jako příjemnější alternativa k možnosti pročítat se původními texty, rozhodně tomu tak není (i když nutno podotknout, že i to je možná varianta, jak knihu využívat). Vnímat tímto způsobem zde recenzovanou knihu by bylo velkým omylem například už jenom z toho důvodu, že všechny uvedené typologie a klasifikace nejsou jednoduše přepapouškovány, ale jsou vždy doplněny o reflexi jejich kladů a záporů. Jinak řečeno, autor upozorňuje na jejich omezení, ale popřípadě i na možnosti jejich využití. A mimo to nám tato práce také sděluje několik velmi podnětných myšlenek, jako například tu, že „[k]lasifikace a typologie jsou a budou důležitým nástrojem pro vědeckou práci se zkoumanou realitou, náboženskou realitu nevyjímaje. Je ovšem třeba, abychom je chápali pouze jako metodologický nástroj, který nám umožňuje snadnou a rychlou orientaci v problému, na jehož řešení se právě soustředíme.“ (s. 125).

Tento typologický exkurz je pak nezbytným základem pro poslední kapitolu knihy, ve které nás autor seznamuje se svým vlastním „integrováním modelem typologie nových náboženských hnutí“. Jednotlivé kapitoly knihy nás upozorňují na omyly a přehmaty, ke kterým doposud při vytváření typologií docházelo. Následně tak můžeme lépe pochopit návrh typologie zakládající se na „[a]plikaci hledisek sociální konformity a kulturní integrace, [kdy se získají] čtyři základní typy ná-

boženských skupin – *integrované náboženské skupiny, integrované non-konformní náboženské skupiny, neintegrované konformní skupiny a neintegrované non-konformní skupiny.*“ (s. 128). Domnívám se, že tento zajímavě inovativní návrh by si v knize zasloužil širší rozpracování a více stran než jenom deset, na kterých se v této knize doslova choulí v pozadí.

I v případě *Sociologie nových náboženských hnutí* však můžeme najít několik drobných nedostatků, které poněkud ruší celkově výborný dojem z knihy. Je to především nadměrné množství překlepů.⁸ Je zřejmé, že je to zapříčiněno především špatným tiskem či nedostatečnou korekturou, ale přesto se domnívám, že budoucím knihám v edicích *Religionistika* a *Proměny náboženství* by bezesporu prospěla snaha o zredukování množství překlepů. Občas se totiž vyskytne překlep na místě, kde může čtenáři poněkud zkomplikovat život. Například záměnou písmen ve slově monotetický se vytvořilo slovní spojení „nomoteticky založené klasifikace“ (Václavík 2007: 118), což může dosti znesnadnit četbu. A zde se přímo dostáváme k další mé připomínce. Tu bychom ale spíše mohli považovat za námět k diskuzi a k dalšímu zamyšlení.

Domnívám se totiž, že i navzdory své odbornosti a vědeckosti je text psán až příliš složitou a komplikovanou formou, čímž se i se svými postřehy uzavírá poměrně velkému okruhu potencionálních čtenářů, kteří by měli zájem se o problematice nových náboženských hnutí dozvědět něco více, ale složitost tohoto textu jim to patrně nedovolí. Je proto dobré se zeptat, komu by měla být kniha určena. Předpokládám, že David Václavík psal *Sociologii nových náboženských hnutí* především pro studenty religionistiky a všechny, kteří se o novou religiozitu zajímají na vědecké úrovni. Ale řekněme si upřímně, nebylo by stejně přínosné, kdyby si o významu slova „sekta“ a o mezích jeho užití mohli přečíst i ostatní lidé? Snad by se tak dalo předejít neuváženému užívání (a často spíše nadužívání) tohoto termínu nejen v médiích ale i běžném společenském životě. A ne pouze toto slovo, ale i mnohé další nejasnosti a nepochopení by recenzovaná kniha mohla pomoci objasnit. Jestliže se autor rozhodl, jak jsme se již zmínili, *Sociologii nových náboženských hnutí* přispět k „[o]dhacení mnohých stereotypů, neproblematizovaných předpokladů či možných úskalí a nezřetelných hranic“ (s. 9) je otázkou, proč svým přepjatě vědeckým přístupem a komplikovaným jazykem brání tomu, aby si jeho knihu mohli přečíst i ti (z laické veřejnosti), kteří ony stereotypy nejčastěji (ač s velkou pravděpodobností nevědomě) užívají. Jsem si vědomá toho, že autor *Sociologii nových náboženských hnutí* pro tento okruh čtenářů nepsal a že má na mysli především ty stereotypy, které se vyskytují v rovině badatelské. Ale přesto se při této příležitosti nedokáži nezeptat, zda by si myšlenky obsažené v právě recenzované knize nezasloužily dostat se i dále než jenom mezi akademické pracovníky.

Na závěr bych se ještě ráda zmínila o několika drobnostech, které mě v *Sociologii nových náboženských hnutí* zaujaly. Za velmi zdařilé považuji například grafické náčrtvy vybraných teorií. Jsou dostatečně názorné, ožíví četbu a především přispějí k snadnějšímu pochopení vysvětlované problematiky. Za stejně přínosná považuji i velmi stručná představení méně známých nových náboženských skupin, jež jsou umístěna v poznámkách pod čarou. Domnívám se totiž, že ne každý ví, co

⁸ Např. str. 44 a str. 149 – chyba v číslování nadpisu 3.2 Inovace a transformace typologického použití pojmů sekta a církev; str. 52 chybné skloňování kult představuje nejenom sociálně deviantní náboženskou skupinu; str. 100 – pomoci kterého se objevuje v těchto mechanismech objevuje změna).

si představit pod názvy Církve univerzální a triumfující nebo I AM. Rozsah, který je těmto vysvětlením věnován považují za dostatečný, poněkud zarážející je snad jen fakt, že jsou tyto pojmy vysvětlovány až od s.112 a ne hned od začátku textu. Otázkou rovněž zůstává, zda název knihy není příliš široký a zda skutečně odkazuje na to, co je v knize probíráno.

Pokud bych měla své dojmy z recenzované knihy shrnout pouze do jedné věty, pravděpodobně bych řekla, že jako studentka religionistiky jsem při četbě *Sociologie nových náboženských hnutí* byla velmi potěšená tím, že k českým publikacím zabývajícím se novou religiozitou přibyla další kniha, kterou lze nazvat skutečně religionistickou. Zároveň mě však trochu mrzí, že jejím cílem není změnit stereotypy o nových náboženských skupinách v každodenním světě, ale pouze ve světě akademickém.

Seznam použité literatury

- Barret, D. V.** 1998. *Sekty, kultury a alternativní náboženství*. Praha: Ivo Železný.
- Bley, S.** 1998. *Malý slovník sekt: Sekty a nová náboženská hnutí v kontextu tradičních církví*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství.
- Lužný, D.** 1997. *Hledání ztracené jednoty*. Brno: Masarykova univerzita.
2004. *Hledání ztracené jednoty: průniky nových náboženství a ekologie*. Brno: Masarykova univerzita.
- Štampach, I. O.** 1994. *Sekty a nová náboženská hnutí*. Praha: Oliva.
- Václavík, D.** 2003. „Nová náboženská hnutí v perspektivě historicko genealogických klasifikací.“ *Religio: Revue pro religionistiku* 11/2, 241–259.
2005. „Meze a možnosti religionistického používání pojmů sekta, kult a církev.“ *Religio: Revue pro religionistiku* 13/1, 29–57.
2007. *Sociologie nových náboženských hnutí*. Praha: Malvern.

Martin Slobodník, *Mao a Buddha: Náboženská politika voči tibetskému buddhismu v Číně* Bratislava: Chronos 2007, 246 s. ISBN 978-80-89027-23-1

Joris Erftemeijer, FF MU, Ústav religionistiky

Pro každého, kdo by se chtěl pokusit orientovat ve složitých čínsko-tibetských vztazích, představuje potíž odlišně vykládaná historie oběmi stranami konfliktu: Tibetskou exilovou vládou na jedné straně a totalitní vládou Čínské lidové republiky na straně druhé. Výjimkou v oblasti, kterou si vymezujeme jako náboženství, je právě tato publikace. Pozoruhodná je zejména proto, že se vyhýbá klasickým stereotypům objevujícím se ve vnímání čínsko-tibetských vztahů a uvádí problematiku do širokého kontextu.

Martin Slobodník je vědeckým pracovníkem Ústavu orientalistiky Slovenské akademie věd a přednáší na Katedře jazyků a kultur zemí východní Ázie při Filo-